

Pekka Nykänen

Ulkomaalaisten yrittäjien vuosien 1865–1897 elinkeinosuostuntaver

Suomalaisen verotuksen historiaa mahtuu monenlaisia veroja, joista osa on jäänyt kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle – yksi näistä on ulkomaalaisilta yrittäjiltä vuosina 1865–1897 kannettu elinkeinosuostuntaver. Sitä tarkastellaan tässä artikkelissa oikeus- ja taloushistoriallisesta näkökulmasta. Pekka Nykänen kysyy, miksi vero otettiin käyttöön, millainen se oli, miten ja miksi sitä muutettiin ja miksi siitä luovuttiin.

1. Verotusta on esiintynyt ainakin 5 000 vuoden ajan. Jussi T. Lappalainen (1999) 'Verot verta joivat – vai joivatko?', teoksessa Jussi T. Lappalainen (toim.) *Verotushistoriaa 1*, Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 51, 9. Verotuksen varhaishistoriasta ks. tark. Carolyn Webber & Aaron Wildavsky (1986) *A History of Taxation and Expenditure in the Western World*, Simon and Schuster, 38–147; Sami Myöhänen (1999) 'Verotuskäytännön keskeiset kehityslinjat muinaisista korkeakulttuureista Euroopan kaksoisvallankumoukseen' *Lakimies* 8/1999, 1222–1259; Sami Myöhänen (2001) 'Katsaus Suomen verotushistoriaan I – Agraarinen omavaraistalous' *Verotus* 5/2001, 538–546.
2. Tuloverotuksen historiasta ks. tark. Edwin R. A. Seligman (1894) *Progressive Taxation in Theory and Practice*, American Economic Association, 13–65 (erityisesti progressiivisen verotuksen näkökulmasta); *Seligman* Edwin R. A. Seligman (1911) *The Income Tax. A Study of the His-*

Tuloverotus on verotuksen useiden tuhansien vuosien historiassa¹ suhteellisen nuori ilmiö. Tuloveroja on peritty varhaisimpia kokeiluja lukuun ottamatta Ranskan vuoden 1789 vallankumouksen jälkeisenä aikana. Napoleonin sotien aikaan tuloverotus oli tilapäisesti käytössä monissa Euroopan maissa. Tuloverotus alkoi vakiintua osaksi verojärjestelmiä 1800-luvun puolessa välissä sen jälkeen, kun tuloverotus otettiin pysyvästi käyttöön Englannissa vuonna 1842.²

Tuloveroa on täydennetty ja täydennetään edelleen useissa verojärjestelmissä muilla veromuodoilla. Verovapaata tuloa kerryttävään omaisuuteen tai työpanokseen kohdistetaan usein varallisuus- ja tuottoveroja. Väliaikaisesti maassa oleskelevat ulkomaalaiset ovat yleensä tuloverotuksessa erityisasemassa, koska heitä ve-

tory. Theory and Practice of Income Taxation at Home and Abroad, New York: The Macmillan Company (Euroopassa ja Yhdysvalloissa); Valter Lindberg (1934) *Utvecklingen av den allmänna inkomstskatten i Finlands statsskattesystem*, Helsinki (Suomessa); B. E. V. Sabine (1966) *A History of Income Tax*, George Allen & Unwin Ltd (Isossa-Britanniassa); Sune Åkerman (1967) *Skattereformen 1810. Ett experiment med progressiv inkomstskatt*, Svenska bokförlaget (Ruotsissa); Fredrik Zimmer (1982) 'Inntektsbegrep og rettsutvikling' *Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådets skriftserie NSF 11*, Tanum-Norli (Pohjoismaissa); Kauko Wikström (1985) *Valtion tuloveron rakenne. Tutkimus tuloveron rakenteesta ja sen peruspiirteiden historiallisesta kehityksestä*, Turun yliopisto (Suomessa); Webber & Wildavsky (1986) (osana muuta verojärjestelmää ja finanssihalintaa).

rotetaan usein eri tavoin kuin maan omia kansalaisia ja maassa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Maassa väliaikaisesti oleskelevilta ulkomaalaisilta voidaan esimerkiksi periä lähde- tai tuottovero tulosta, josta maassa pysyvästi asuva maksaa kokonaistuloon perustuvaa tuloveroa.

Suomessa tuloverotus otettiin ensimmäisen kerran käyttöön, kun säädetyt ottivat maksaaksensa vuodesta 1865 alkaen valtiolle tulosuostuntaveroa. Suostuntaveroa koskeneeseen keisarin julistukseen³ sisältyivät varsinaista tuloveroa koskeneiden säännösten ohella tämän artikkelin aiheena olevaa ulkomaalaisilta elinkeinonharjoittajilta perittyä elinkeinosuostuntaveroa koskevat säännökset. Vuosina 1865–1897 valtiolle kannettu elinkeinosuostuntaveron poikkeus ollenaisesti Suomessa asuivilta peritystä tulosuostuntaverosta.

Aiemmissä tutkimuksissa elinkeinosuostuntaveron on jäänyt vain mainintojen varaan.⁴ Tämä on ymmärrettävää, koska suomalaista verohistoriaa on ylipäättään tutkittu vähän ja elinkeinosuostuntaveron oli vähämerkityksellinen vero, jota kannettiin suppealta verovelvollisjoukolta.

Tutkittavana on lakiin perustunut oikeudellinen ilmiö, joten lähdeaineistoon kuuluvat elinkeinosuostuntaveron koskevat säädökset.⁵ Lain sisällön ja sen syntyhistorian selvittämisessä on käytetty lähteenä lainvalmisteluaineistoa: keisarin esityksiä, valtiopäivien valiokuntien mietintöjä ja säätyjen vastuksia keisarille. Lisäksi keskeiseen lähdeaineistoon kuuluvat suostuntaveron tilastotiedot ja senaatin suostuntaveron tilitiedot.

Lähdeaineistona oleva lainsäädäntö koostuu keisarin asetuksista ja julistuksista, jotka rinnastuvat nykyisiin lakeihin ja asetuksiin. Siten tässä artikkelissa laeilla ja lainsäädännöllä tarkoitetaan keisarin asetuksia ja julistuksia. Tutkimuskirjallisuudessa keisarin armollisiin esityksiin Suomen säädylle viitattaessa on käytetty toisinaan, jopa autonomian aikana, nimitystä hallituksen esitys,⁶ joita keisarin esitykset pitkälti vastasivat. Tosin erona oli se, että keisari saattoi

antaa esitykset senaattia (hallitusta) kuulematta. Tässä artikkelissa keisarin armollisista esityksistä käytetään selkeyden vuoksi nimitystä keisarin esitys.

Elinkeinosuostuntaveron käyttöön otto

Suostuntaverolla tarkoitettiin pysyvien eli vakiinaisten verojen lisäksi kannettuja väliaikaisia veroja. Suostuntaveron (*bevillning*) käsite liittyy Ruotsissa jo keskiajalla vakiintuneeseen kansanitseverotusoikeuteen, jonka mukaan kuningas tarvitsi pysyvien verojen lisäksi perittäviin veroihin valtiopäivien suostumuksen (*suostunnan*). Tämä periaate säilyi voimassa Suomessa myös autonomian ajan, joten keisarikin tarvitsi säätyjen hyväksynnän suostuntaverolle, ja siten myös elinkeinosuostuntaverolle.⁷ Autonomian aikana uusien suostuntaveron käyttöönotto tuli mahdolliseksi vasta 1860-luvulla, kun säädetyt kutsuttiin koolle ensimmäisen kerran sitten vuoden 1809. Käsitteellisesti suostuntaverosta luovuttiin Suomen itsenäistyttyä.⁸

3. 2.3.1865/10.

4. Ks. E. Nevanlinna (1907) *Suomen raha-asiat vuosina 1863–1904*, Otava, 221; Unto Tuominen (1964) 'Säätyedustuslaitos 1880-luvun alusta vuoteen 1906', teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historia III*, Eduskunnan historiakomitea, 265 ja 268; Wikström (1985) 25.

5. Tässä artikkelissa säädöksen säädöskokoelmanumero tuodaan esiin, kun säädös mainitaan ensimmäisen kerran.

6. Ks. esim. Nevanlinna (1907) 320; Lolo Krusius-Ahrenberg (1981b) 'Uutta luovaa valtiopäivätoimintaa vanhoissa puitteissa (1863–1867)', teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historiaa II*, Eduskunnan historiakomitea, 160 alaviite 1.

7. Itseverotusoikeudesta ks. Eino Purhonen (1955) *Parlamentaarinen valtioneuvoston tarkastus Suomen valtiontalouden valvontajärjestelmässä*, Suomalainen lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja N:o 49, 71–108. Ks. myös Lolo Krusius-Ahrenberg (1981a) 'Valtiopäiväajatus etsii toteutumistaan (1856–1863)', teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historiaa II*, Eduskunnan historiakomitea, 11.

8. Viimeinen suostuntaveron nimellä säädetty tuloverolaki lienee ollut laki tulojen suostuntaverosta vuodelta 1919 (28.5.1920/211).

Elinkeinosuostuntaveroa koskevat säännökset sisältäneen ensimmäinen suostuntaverojulistus tuli vireille vuosien 1863–1864 valtiopäivillä keisarin esityksellä, jonka nimestä ”Hans Kejserliga Majestäts Nådliga Proposition till Finlands Ständer, angående anslag till inrättande af folkskolor, till anläggande af nya kommunikationsanstalter samt till särskilda andra allmännyttiga företag”⁹ ei käy selville, että se sisälsi muun muassa ehdotukset tuloverotuksen käyttöönotosta ja ulkomaalaisilta elinkeinonharjoittajilta perittävästä elinkeinosuostuntaverosta. Esityksessä käsiteltiin sen nimen mukaisesti laajasti niitä uusia varaintarpeita, joita varten ehdotettuja veroja oli tarkoitus kerätä. Veroja koskeva osuus keisarin esityksessä oli sen sijaan suppea, ja se koostui lähinnä ehdotetusta säädöstekstistä.¹⁰

Keisarin esitys oli valmisteltu muiden vuosien 1863–1864 valtiopäiville esiteltyjen asioiden tapaan senaatin valvomassa laajassa 50-henkisessä komiteassa.¹¹ Esitys perustui pitkälti Ruotsissa vuonna 1861 annettuun suostuntaveroasetukseen (SFS 17.5.1861/31),¹² johon sisältyi ulkomaalaisilta kauppiailta ja viihdealan yrittäjiltä peritty kiinteämääräinen suostuntavero.¹³ Elin-

keinosuostuntaveron idea lainattiin siten Ruotsista, joten kysymys on verotukseen liittyvästä ideasiirrosta.¹⁴ Elinkeinosuostuntavero ei välttämättä ollut puhdas ideasiirto, koska Suomessa oli käytössä vuoden 1859 maakauppa-asetuksen (19.12.1859) § 3:n mukainen maakauppiaiden kauppaoikeudesta maksettava vuosittain lupamaksu,¹⁵ jossa oli hieman samankaltainen kuin elinkeinosuostuntavero. Tämä veronluonteinen maksu kannettiin kuitenkin elinkeinosuostuntaverosta poiketen tuloveron lisäksi.

Keisarin esitys sisälsi ehdotukset säännöksiksi viidestä erilaisesta suostuntaverosta: henkilökohtaisesta suojamaksusta, joka oli luonteeltaan henkivero, kiinteän omaisuuden varallisuusverosta, työtulojen ja pääomatulojen tuloveroista ja ulkomaalaisten elinkeinosuostuntaverosta. Yhdistetyn valtio- ja suostuntavaliokunnan¹⁶ mietinnössä keisarin esitykseen tehtiin olennaisia muutosehdotuksia, joiden seurauksena suostuntaverojulistus sai pitkälti lopullisen muotonsa. Tärkein muutos oli se, että valiokunta muutti keisarin esittämät suostuntaverot elinkeinosuostuntaveroa lukuun ottamatta puhtaaseen tuloon perustuvaksi laajapohjaiseksi tuloveroksi.¹⁷

9. Hans Kejserliga Majestäts Nådliga Proposition till Finlands Sträder, angående anslag till inrättande af folkskolor, till anläggande af nya kommunikationsanstalter samt till särskilda andra allmännyttiga företag (KE 31/1863), teoksessa Hans Kejserliga Majestäts Nådliga Propositioner till Storfurstendömet Finlands ständer å landtdagen i Helsingfors åren 1863–1864 II.

10. Keisarin esitys suostuntaveroa koskevaksi säädöstekstiksi on KE 31/1863 sivuilla 941–959.

11. Nevanlinna (1907) 71.

12. Nevanlinna (1907) 99; Lindberg (1934) 115. Ks. myös Jussi T. Lappalainen (2006) 'Kronobeskattingens problem i autonomitidens Finland', teoksessa Christer Kuvaja (toim.) *Skatternas långa historia. Beskattingen i Norden från medeltid till 1900-tal*, Edita, 158.

13. Gösta Eberstein (1929) *Om skatt till stat och kommun enligt svensk rätt, förra delen*, Stockholm, 162 alaviite 3.

14. Myöhänen käyttää verojärjestelmään kopioituista vaikutteista nimitystä ideasiirto. Sami Myöhänen (2000) 'Polveutumista, ideasiirtoja ja harmonisointia', teoksessa

Jussi T. Lappalainen (toim.) *Verotushistoriaa 2*, Oy Edita Ab, 10.

15. Maakauppiaiden lupamaksusta eli kauppaverosta ks. Aulis J. Alanen (1957) *Suomen maakaupan historia*, Kauppiaitten kustannus Oy, 335–341.

16. Tässä artikkelissa käsitellyt vuosien 1863–1864 ja 1867 valtiopäivillä esillä olleet suostuntaveroasiat käsiteltiin yhdistetyssä valtio- ja suostuntavaliokunnassa. Vuoden 1872 valtiopäiviltä alkaen suostuntaveroasiat käsiteltiin yksinomaan suostuntavaliokunnassa.

17. Sammansatta Stats- och Bevillningsutskottets betänkande i anledning af Hans Kejserliga Majestäts Nådliga Proposition till Finlands Sträder, angående anslag till inrättande af folkskolor, till anläggande af nya kommunikationsanstalter samt till särskilda andra allmännyttiga företag N:o 2 (ValtSuVM 2/1864), teoksessa Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Propositioner till Storfurstendömet Finlands ständer å landtdagen i Helsingfors åren 1863–1864 II, 990–994.

Tuloveron toi Suomen verojärjestelmään uuden säätyjen päätösvallassa olleen elementin keisarin päätösvallassa olleiden vakinaisten verojen rinnalle, joista tärkeimpiä olivat maaverot ja tullit.¹⁸ Laajapohjaisen tuloveron käyttöön oton taustalla voidaan nähdä käänne sääty-yhteiskunnalle tyypillisestä merkantilistisesta talous- ja veropolitiikasta liberalistiseen talous- ja veropolitiikkaan.¹⁹ Tulosuostuntaveron ideat heijastivat Adam Smithin keskeisiä veropoliittisia ideoita.²⁰

Elinkeinosuostuntavero otettiin suostuntaverojulistukseen pääpiirteittäin siinä muodossa kuin se oli keisarin esityksen 6 §:ssä. Esityksen mukaan ulkomaalaisille kauppiaille, kauppa-apulaisille, taiteilijoille ja ammatinharjoittajille olisi määrätty elinkeinosuostuntavero, jos he olisivat harjoittaneet ammattiaan Suomessa yli 14 päivää. Valiokuntakäsittelyssä verovelvollisuus muutettiin alkamaan jo silloin, kun ammattia harjoitettiin Suomessa kauemmin kuin kolme päivää. Muutosta perusteltiin sillä, että hyvissä olosuhteissa (kesäaikana) ulkomainen kauppias ehtisi kiertää 14 päivässä Suomen koko etelä- ja länsirannikon.²¹

Keisarin esityksen mukaan omaan tai toisen lukuun muista maista tuotua tavaraa myyvät henkilöt olisivat maksaneet veroa 120 markkaa kuukaudessa tulon määrästä riippumatta. Valiokunnassa ulkomaisten kauppiaitten veroverovelvollisuutta rajattiin siten, että ulkomailta tuotujen maalais- ja käsityötuotteiden myyminen ei ollut elinkeinosuostuntaveronalaista toimintaa. Muutosta ei perusteltu, mutta muutos johtunee siitä, että vuoden 1842 maalaistuotteiden kauppaa koskeneen asetuksen²² 1 ja 2 §:ien ja 1859 maakauppa-asetuksen 16 §:n mukaan maaseudulla kiinteää omaisuutta omistavilla oli oikeus ostaa ja myydä maatalous- ja käsityötuotteita ilman eri lupaa, jos kaupankäyntiä varten ei ollut erillistä myymälätilaa. Vastaava oikeus oli myös kaupunkien porvareilla.²³

Keisarin esityksen mukaan vero olisi ollut 20 markkaa kuukaudessa, jos ulkomaalainen olisi

Suomessa tarjonnut maksusta erilaisia esityksiä, harjoittanut muuta ammattia kuin kauppaa tai harjoittanut taideammattia. Valiokuntakäsittelyssä elinkeinosuostuntaveron ulkopuolelle rajattiin muut ulkomaiset ammatinharjoittajat kuin kauppiaat ja viihdealan yrittäjät. Lisäksi julistukseen lisättiin yksityiskohtainen esimerkkiluettelo niistä viihdealan toiminoista, joista vero oli muun ohessa perittävä. Valiokunta myös alensi muiden kuin kauppiaiden veron 10 markkaan kuukaudelta. Veron alentamista vaati erityisesti aatelisto, jonka ehdotusta tiettyjen viihdeesitysten järjestäjien vielä alemmasta verosta ei kuitenkaan hyväksytty. Veron alentamisella haluttiin ottaa paremmin huomioon veronmaksukyky.²⁴

18. Autonomian ajan verotuksen yleisesityksiä ks. Antti Kuusterä 'Verotus autonomian ajan Suomessa', teoksessa Rauno Endén (toim.) *Historian päivät 1988*, Historiallinen Arkisto 93, Suomen historiallinen seura, 147–161; Sakari Heikkinen & Visa Heinonen & Antti Kuusterä & Jukka Pekkarinen (2000) *The History of Finnish Economic Thought 1809–1917*, The History of Learning and Science in Finland 1828–1918 17a, Societas Scientiarum Fennica, 163–171; Sakari Heikkinen & Seppo Tiihonen (2009) *Valtionrakentaja. Valtiovarainministeriön historia 1*, Edita Publishing Oy, 431–437.

19. Ks. tark. Wikström (1985) 25–27. Merkantilismista ja sen vaikutuksesta yhteiskunnalliseen sääntelyyn ks. tark. Jukka Kekkonen (1987) *Merkantilismista liberalismiin. Oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinovapauden syntytaustasta Suomessa vuosina 1855–1879*, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 172, 10–17.

20. Ks. Heikkinen ym. (2000) 168.

21. ValtSuVM 2/1864, 993.

22. 6.10.1842 annettu asetus lawiammasta oikeudesta kaupantekoon maawaen wiljoilla ja teoksilla Suomessa.

23. Ks. tarkemmin oikeudesta käydä kauppaa maatalous ja käsityötuotteilla Karl Willgren (1891) *Om rätt att idka gård/farihandel enligt finsk förvaltningsrätt*, Helsingfors, 7–8, 52–53 ja 80–81.

24. Protokoll fördt hos Höglofl. Ridderskapet och Adeln å Landtdagen i Helsingfors åren 1863–1864, Femte Häftet, 609–612; ValtSuVM 2/1864, 1010; Finlands Ständers underdåningsvar i anledning af Hans Kejslerliga Majestäts Nådiga proposition angående anslag till inrättande af folkskolor, till anläggande af nya kommunikations anstalter samt till särskilda andra allmännyttiga företag (SV 31/1864), teoksessa Hans Kejslerliga Majestäts Nådiga

Suomessa asuvien liike- ja ammattitulot olisi keisarin esityksen mukaan arvioitu lähinnä liikkeen tai ammatin oletettavan tai keskimääräisen tuoton perusteella, joten näiden tulojen verotus ei olisi perustunut todelliseen nettotuloon.²⁵ Elinkeinosuostuntaveron säilyi kiinteämääräisenä, lupamaksun kaltaisena verona, vaikka suomalaisten yrittäjien suostuntaverotus muuttui säätyjen käsittelyssä tuottoerusteisesta verosta puhtaaksi tuloveroksi. Ulkomaalaisten elinkeinonharjoittajien erilaisella verokohtelulla on kaiketi pyritty yksinkertaistamaan Suomessa tilapäisesti oleskelevien verotusta ja turvaamaan verotulojen kertyminen. Veron muut kuin fiskaaliset tavoitteet jäävät kuitenkin lainvalmisteluaineiston niukkasanaisuuden vuoksi epäselviksi. Verosta muodostui tulosuostuntaveron täydentävä, mutta siitä selkeästi poikkeava erikoisvero, jonka suuruudella ei ollut yhteyttä verovelvollisen todellisen tuloon määrään.

Keisari antoi vuosien 1865–1867 suostuntaverojulistuksen lähes siinä muodossa, kuin se sisältyi säätyjen vastaukseen. Julistukseen sisältyivät varsinaista tuloveroa ja elinkeinosuostuntaveron koskevien säännösten lisäksi valtiopäiväkäsittelyssä julistukseen lisätyt säännökset lisäsuostuntaverosta pelikorttien sekä oluen ja portterin tuottajille.²⁶

Suostuntaverojulistuksen 40.2 §:n valtuutus-säännöksen perusteella julistuksen soveltamisesta annettiin asetus.²⁷ Käytännössä kysymys oli senaatin antamista ohjeista suostuntaverovelvollisille ja suostuntaveron toimeenpanosta vastanneille suostuntaverokomiteoille ja muille viranomaisille. Jäljempänä suostuntaverojulistuksen soveltamisohjeilla tarkoitetaan tätä asetusta.

Ensimmäisen suostuntaverojulistuksen mukainen elinkeinosuostuntaveron

Suostuntaverojulistuksen 2 §:n mukaan ulkomaalaiset, jotka asuivat Suomessa yhden vuoden tai kauemmin, olivat velvollisia maksamaan tulosuostuntaveron Suomesta saamistaan tu-

loista. Alle vuoden Suomessa oleskelevat ulkomaalaiset olivat velvollisia maksamaan tuloveroa julistuksen 5 §:n d kohdan mukaan muun muassa Suomessa harjoitetusta ammatista. Muut kuin elinkeinosuostuntaveron piirissä olleet ammattitulot olivat siten yleisen tulosuostuntaverotuksen piirissä. Ulkomaalaisten tulosuostuntaveronalaisia tuloja verotettiin samalla verokannalla kuin Suomen kansalaisten tuloja.²⁸

Elinkeinosuostuntaveron perittiin suostuntaverojulistuksen 6 §:n mukaan ulkomaan kansalaisilta, jotka harjoittivat ammattiaan Suomessa yli kolmen päivän ajan. Siten korkeintaan kolmen päivän mittainen ammatinharjoittaminen Suomessa oli verosta vapaata. Ilman 6 §:n erityissäännöstä elinkeinosuostuntaveronalaisista tuloista olisi kannettu myös tulosuostuntaveron. Se, missä vaiheessa ulkomaalaisen katsottiin oleskelevan Suomessa niin pysyvästi, että häneltä tuli kantaa elinkeinosuostuntaveron sijaan tuloveroa, jää säännösten perusteella epäselväksi.

Propositioner till Storfurstendömet Finlands ständer å landtdagen i Helsingfors åren 1863–1864 II, 1012 ja 1013 välissä oleva säätyjen eriavien kantojen yhteensovitusta koskeva taulukko.

25. KE 31/1863, 944.

26. Pelikorttien valmistajien tuli maksaa tulosuostuntaveron ja pelikorttien leimaveron (22.6.1859) lisäksi kustakin vuoden aikana myydyistä korttipakasta (leikistä) 60 penniä lisäsuostuntaveron. Oluen ja portterin valmistajien tuli maksaa tulosuostuntaveron lisäksi viisi penniä lisäsuostuntaveron olut- tai portterikannulta (kannu = 2,6173 litraa, Suomenmaan virallinen tilasto IV. Varallisuuden suhteita, 4. Kertomus Suomenmaan suostuntaverosta vuonna 1881 (SVT 1881), Johdanto, 14).

27. 20.4.1865/23. Asetus korvattiin vuodesta 1883 alkaen uudella asetuksella (31.1.1883/8).

28. Tulosuostuntaveron lievästi progressiivinen verokanta oli nykyisiin tuloverokantoihin nähden matala. Suostuntaverojulistuksen 1 §:n mukaan veroa perittiin 500–5 000 markan tulosta 0,8 %, 5 000–10 000 markan tulosta 1,0 % ja yli 10 000 markan tulosta 1,2 %. Alle 500 markan tulot eli toimeentulominimi jäi verotuksen ulkopuolelle. Veroasteikkoa kiristettiin hieman vuodesta 1872 alkaen (1 §, 24.2.1873/6).

Omaan lukuunsa tai toisen puolesta Suomessa ulkomaalaisia tavaroita myyneet ulkomaalaiset maksoivat elinkeinosuostuntaveroa 120 markkaa kuukaudessa. Veroa ei kuitenkaan peritty, jos myytävät tavarat olivat verovelvollisen maahantuomia maalaistavaroita tai käsityötuotteita ("kototeon tuotteita").²⁹ Siten esimerkiksi ulkomailla teollisesti valmistettujen tuotteiden myynti oli elinkeinosuostuntaveronalaista toimintaa.

Kauppiain lisäksi elinkeinosuostuntaveroa maksoivat omaan lukuunsa toimineet viihdealan yrittäjät, joten verovelvollisuus ei koskenut heidän palveluksessa olevia henkilöitä. Vihdealan yrittäjien elinkeinosuostuntaveron suuruus oli 10 markkaa kuukaudessa. Suostuntaverojulistuksen 6 §:ssä oli yksityiskohtainen esimerkku luettelo veronalaisista viihdealan toiminnoista. Muutkin viihdealan yrittäjät olivat velvollisia maksamaan elinkeinosuostuntaveroa, koska kysymys oli esimerkkiluettelosta:

"[J]oka, — pääsymaksusta pitää omaksi hyödykseen näyttelmiä, laulanoita tahi muita soitannollisia huwituksia, harjoittaa kanto-urkujen soittoa, näyttölee taitoratsastamista, nuorallahyppimistä, kone-taiteellista³⁰ tahi muita temppuja, maailmakuwauksia, maisemakuwauksia ja muita näkö-opillisia taitoteoksia, wahakuwastoita, eläinten ja luonnon-tuotteiden kokouksia y. m."

Elinkeinosuostuntaveron maksettiin täysimääräisenä, vaikka verovelvollinen ei harjoittanutkaan ammattiaan Suomessa täyttä kuukautta. Ulkomaalainen kauppias maksoi siten veroa 120 markkaa riippumatta siitä, oleskeliko hän Suomessa neljä tai 30 päivää. Vero oli hyvin ankara, kun sitä verrataan tulosuostuntaveroon. Esimerkiksi ulkomaalaisen kauppiaan Suomesta saamasta 1 000 markan suuruudesta kuukausitulosta 120 markan vero oli 12 prosenttia. Suomen kansalaisen saamasta 12 000 markan suuruudesta vuositulosta tulovero oli vain 110 markkaa eli noin 0,92 prosenttia. Yli 10 000 markan suurui-

nen vuositulo oli erittäin korkea, sillä vuonna 1865 näin suurta tuloverotusta varten ilmoitettua tai arvioitua tuloa sai vain 695 luonnollista henkilöä.³¹ Elinkeinosuostuntaveron oli ankara myös verrattuna maakauppiain vuotuisen lupamaksuun, jonka vuotuinen suuruus vaihteli tapauskohtaisesti 100 markasta ainakin 180 markkaan.³² Vuodesta 1880 alkaen maakauppiain lupamaksun suuruus yhtenäistettiin elinkeinoasetuksen³³ 18 §:n perusteella 100 markkaan vuodessa jokaisesta käytössä olleesta myyntipaikasta.

Tulosuostuntaveron liberalistisen hengen sijasta elinkeinosuostuntaveron liittyi sen ankaruuden vuoksi selkeitä protektionistisia piirteitä. Elinkeinosuostuntaveron protektionistinen luonne sopi hyvin myös 1860-luvun melko kireään kotimaista tuotantoa suojeleeseen tullipolitiikkaan, vaikka tullitaksvoja oli alennettu parin edellisen vuosikymmenen aikana useampaan kertaan.³⁴

Elinkeinosuostuntaveron hallintoa ja kantoa koskevat säännökset olivat suostuntaverojulistuksen 32 §:ssä. Ulkomaisen kauppiaan tuli mak-

29. Vuodesta 1878 alkaen sovelletuissa säädöksissä sanamuoto muuttui hieman epäselvemmäksi muotoon "koti-teollisuuden". Säännöksen ruotsinkielinen versio oli sen sijaa yksiselitteisempi "alster af husslörd".

30. Vuodesta 1892 alkaen termi "konetaiteellisia" korvattiin termillä "mekaanisia" (1.2 §, 21.12.1891). Konetaiteellisilla esityksillä lienee tarkoitettu erilaisia mekaanisia esityksiä.

31. Suomenmaan virallinen tilasto, IV, Varallisuuden suhteita, Kertomus Suomenmaan suostuntaverosta vuonna 1865 (SVT 1865), Tauluja, LI.

32. Ks. Alanen (1957) 338–341.

33. 31.3.1879/12.

34. Suomalaisesta tullipolitiikasta 1830-luvulta 1880-luvulle ks. Heikkinen & Tiihonen (2009) 288–300, 420–424. Suomen tullipolitiikka on pidetty 1860-luvulla eurooppalaisessa vertailussa hyvin protektionistisena. Paul Bairoch (1989) 'European trade policy, 1815–1914', teoksessa Peter Mathias & Sidney Pollard (toim.) *The Industrial Economies. The Development of Economic and Social Policies, The Cambridge Economic History of Europe* Volume VIII, Cambridge University Press, 43.

saa elinkeinosuostuntavero oma-aloitteisesti lähimmän kaupungin kruunun ylöskantomiehelle³⁵ viimeistään kolme päivää sen jälkeen, kun hän oli tullut Suomeen. Viihdealan yrittäjät saivat maksaa veron myös maaseudulla toimineille kruunun ylöskantomiehelle. Vero voitiin maksaa myös usealta kuukaudelta etukäteen. Maksetusta verosta tuli antaa kuitti.

Elinkeinosuostuntaveron laiminlyöntiin liittyi suostuntaverojulistuksen 32 §:n perusteella sanktioita, vaikka tulosuostuntaveroa maksavien tulojen ilmoittamatta jättämistä ei ollut sanktioitu mitenkään. Paikallisten poliisiviranomaisten tuli valvoa suostuntaverojulistuksen soveltamisohjeen 14.1 §:n perusteella, ettei verovelvolliselle annettu poistumislupaa paikkakunnalta ennen kuin vero oli suoritettu. Tämän velvollisuuden laiminlyönyt poliisi joutui suorittamaan maksamattoman veron. Maksun laiminlyöneelle verovelvolliselle määrättiin veron lisäksi sakko,³⁶ joka oli samansuuruinen kuin maksamatta jätetty vero. Ulkomaisille kauppiaille tuomittiin myös käytännössä sakkoja maksamattomista veroista.³⁷

Suostuntaverojen tuotto kannettiin suostuntaverorahastoon, jonka varat varattiin alun perin ensisijaisesti kansakoululaitoksen tarpeita varten ja toissijaisesti kulkuyhteyksien parantamista kuten rautateiden ja kanavien sekä majakoi-

den rakentamista ja soiden kuivausta varten.³⁸ 1860-luvulla suurin osa suostuntaveroina kerätyistä varoista käytettiin kansakoululaitoksen tarpeisiin ja vähäisemmässä määrin kulkuyhteyksien parantamiseen.³⁹ 1870-luvulta alkaen suostuntaverovaroja käytettiin myös valtion muidenkin menojen kattamiseen.⁴⁰

Muutokset ja veron lakkauttaminen

Tulosuostuntaveron ja elinkeinosuostuntaveron käyttöä jatkettiin vuoden 1867 jälkeen suunnitteen alkuperäisessä muodossa neljään kertaan määräaikaisilla keisarin julistuksilla.⁴¹ Näitä julistuksia sovellettiin vuosina 1868–1885.

Senaatti asetti vuonna 1879 verokomitean,⁴² jonka tehtävänä oli muun muassa arvioida suostuntaveron silloisia ja mahdollisia uusia veronperusteita.⁴³ Komitean työn pohjalta vuoden

38. SV 31/1864, 1019–1020.

39. Waltiowaliokunnan mietintö N:o 7 sen kertomuksen johdosta Waltiowaraston tilasta, minkä Keisarillisen Senaatin Waltiowarain-Toimituskunta on Säädyille näillä waltiopäivillä antanut, teoksessa Asiakirjat Waltiopäiviltä Helsingistä vuonna 1872, Toinen osa, 84 jälkeen oleva liite Suomen Waltiomenot vuosina 1864–1868.

40. Vuosina 1872–1875 suostuntaveroina kerättyjä varoja käytettiin pääasiassa kansakoululaitoksen kehittämiseen mutta huomattavissa määrin myös vankeustoimen järjestämiseen, majakoiden rakentamiseen ja valtiopäivien kustannuksiin. Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Säädyille, koskeva suostuntaveron maksamista vuodelta 1878 ja seuraavilta vuosilta, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuosina 1877, Toinen osa, 2–3. Vuosina 1883–1885 varoja käytettiin edellisten lisäksi sotilasarhaston katteeksi ja hulluinhoiton parantamiseen sekä valtiosäätyjen arkiston hoitoon. Ks. Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädyille, kaikista valtiopäivillä vuonna 1885 pyydytyistä rahanmääräyksistä ja siitä tavasta, millä ne saadaan suoritetuiksi, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885, Toinen osa, 9–10.

41. 4.1.1868/2, 24.2.1873/6, 26.7.1878/17 ja 15.1.1883/4.

42. Utlåtande och förslag af den på framställning af Finlands Ständer år 1879 af Kejserliga Senaten tillförordnade Skattekomité (KM 1881:2), Helsinki, 1881.

43. Komitean tehtävistä tark. ks. KM 1881:2, Underdånig hemställan, 1.

35. Kruunun ylöskantomiehenä toimi suostuntaverojulistuksen soveltamisohjeen 14.1 §:n perusteella kaupungissa maistraatti tai järjestysvoikeus ja maaseudulla kruununvouti.

36. Sakkomaksu jaettiin syyttäjän ja vaivaisten kesken. Vuodesta 1892 alkaen sakkomaksu suoritettiin rikoslain (19.12.1889/39) säännösten vuoksi yksinomaan valtiolle. Suostuntavaliokunnan mietintö N:o 3 Keisarillisen Majesteetin armollisen esityksen johdosta Suomen Valtiosäädyille, joka koskee sitä elinkeinosuostuntaveroa, jota Suomessa kauppa tai muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten tulee suorittaa (SuVM 3/1891a), teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1891, Kolmas osa, 6.

37. Kotkassa tuomittiin vuonna 1892 tanskalainen kaupapamatkustaja maksamattomasta elinkeinosuostuntaverosta sakkoihin. Kotka 29.7.1892, 3.

1882 valtiopäiville annettiin keisarin esitys,⁴⁴ jonka mukaan suostuntaverotusta oli tarkoitus muuttaa olennaisesti. Muutosehdotusten keskeiset syyt olivat komiteanmietinnön perusteella verorasituksen oikeudenmukaisempi jakaminen veroverovollisten kesken ja verotulojen kasvattaminen.⁴⁵

Verokomitea katsoi, ettei elinkeinosuostuntaveroa ollut syytä poistaa, koska se oli tuloveron kanssa samankaltainen vero, joka perustui henkilökohtaiseen tulonhankintaan. Elinkeinosuostuntaveroa oli tarkoitus muuttaa vain siten, että viihdealan yrittäjien vero olisi ollut suuruudeltaan 10–100 markkaa kuukaudessa lääninhallituksen päätöksen mukaan.⁴⁶ Esitystä viihdealan yrittäjien läänikohtaisesta verokannasta perusteltiin sillä, että näin olisi voitu ottaa huomioon yrittäjän toiminnan laatu ja ammatinharjoittamisen olosuhteet.⁴⁷ Tarkoitus oli siten ottaa ainakin jossain määrin huomioon verovollisen veronmaksukyky, jota elinkeinosuostuntaveron ei muuten otanut lainkaan huomioon.

Säädöt hylkäsivät keisarin esityksen, koska valtion varaintarve ei edellyttänyt suostuntaveron korotusta. Säädöt ottivat maksaaksensa suostuntaverot vuosina 1883–1885 ja siten myös elinkeinosuostuntaveron samoin perustein kuin vuosina 1878–1882 voimassa olleessa suostuntaverojulistuksessa.⁴⁸

Suostuntaveroja kannettiin viimeisen kerran yhteisen säädöksen perusteella vuodelta 1885, jonka jälkeen tulosuostuntaverosta luovuttiin. Tulosuostuntaverosta luopumiseen vaikutti muun muassa veron heikko tuotto, jonka taustalla lienee ollut Suomen talouden kehittymättömyys,⁴⁹ veron epätasainen kohdistuminen eri verovollisiin ja veron kantamisesta aiheutuneet korkeat kustannukset.⁵⁰ Näiden virallisten syiden lisäksi luopumiseen saattoi vaikuttaa myös vastenmielisyyks tuloveroa kohtaan.⁵¹

Elinkeinosuostuntaveron koskeneet säännökset jäivät voimaan tulosuostuntaveron lakkauttamisen jälkeen asetuksella (jäljempänä elinkeinosuostuntaveron asetus),⁵² jonka perusteella vuosien

44. Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädylle, koskeva suostuntaveron kiinteästä omaisuudesta ja tulosta (KE 18/1882), teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1882, Toinen osa, 25–26.

45. KM 1881:2, Betänkande IV, 5. Keisarin esityksessä ei esitetä selkeitä syitä muutosehdotuksille.

46. KE 18/1882, 25 § ja 26 §. Elinkeinosuostuntaveron koskenut osa keisarin esityksestä perustui suoraan verokomitean ehdotukseen. KM 1881:2, Betänkande IV, 52 (59 § ja 60 §). Keisarin ehdotuksen mukaan tuloveroa olisi muutettu osittain varallisuusverotuksen suuntaan, pääomatulojen verotusta olisi kiristetty verrattuna työtulojen verotukseen ja veron progressioita olisi lievästi kiristetty. Ks. tark. KE 18/1882, 1–9.

47. KM 1881:2, Betänkande IV, 27.

48. Suomenmaan Säätyjen alamainen vastaus Keisarillisen Majesteetin armolliseen esitykseen, joka koskee suostuntaveron kiinteästä omaisuudesta ja tulosta, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1882, Toinen osa, 1–2. Pelikorttien sekä oluen ja portterin tuottajien liäsuostuntaveron koskevat säännökset erotettiin kuitenkin tässä yhteydessä omiin asetuksiinsa (4.12.1882/35 ja 4.12.1882/36).

49. Ks. Heikkilä ym. (2000) 166.

50. Suostuntavaliokunnan mietintö N:o 5 Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armolliseen esitykseen johdosta, joka koskee tulo-suostuntaveron maksamista vuosilta 1886, 1887 ja 1888, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885, Toinen osa, 1–2; Suomenmaan Säätyjen alamainen vastaus Keisarillisen Majesteetin armolliseen esitykseen, joka koskee tulo-suostuntaveron maksamista vuosilta 1886, 1887 ja 1888, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885, Toinen osa, 1–2. Tulosuostuntaveron oli aluksi tarkoitus kerätä miljoona markkaa vuodessa SV 31/1864, 1020. Veron tuotto yliarvioitiin selkeästi, koska vuodelta 1865 tulosuostuntaveron tuotto oli vain 536 302,30 markkaa. Myöhemminkin tuloveroa saatiin kerättyä varsin vähän tavoitteeseen nähden ja tuloveron osuus valtion kokonaisverotuloista jäi muutama prosenttiin. Suostuntaveron tuotosta ja verorasituksen jakautumista kaupunkien ja maaseudun sekä eri väestöryhmien kesken ks. tark. Lindberg (1934) 143–153. Tulosuostuntaveron lakkauttamisesta ks. myös Wikström (1985) 41–43.

51. Yrjö Jahnsson (1908) *Suomen verotuspolitiikan periaatteista*, Helsinki, 22.

52. 29.12.1885/30. Lisäksi verokantoon ja perintään sovellettiin vuosien 1883–1885 suostuntaverojulistusta koskeneita ohjeita (20.1.1886/2).

1883–1885 suostuntaverojulistuksen 6 ja 30 §:n⁵³ elinkeinosuostuntaveroa koskevia säännöksiä sovellettiin myös vuosina 1886–1888. Elinkeinosuostuntaverosta annettiin tämän jälkeen vielä kolme asetusta,⁵⁴ joista viimeinen oli voimassa vuosina 1895–1897. Niiden sanamuodot olivat lähes identtiset ja niiden sisältö vastasi pääosin aiempaa sääntelyä, vaikka yksityiskohtiin tehtiin muutoksia.

Vuodesta 1889 alkaen sirkusseurueiden johtajilta kannettiin aiempaa korkeampi 300 markan suuruinen kuukausittainen vero, 10 markan vero koski enää posetiivinsoittajia, ja muilta viihdealan yrittäjiltä perittiin veroa 40 markkaa kuukaudessa. Muutos ei perustunut keisarin esitykseen, vaan se tehtiin asetukseen valtiopäivien käsittelyssä. Säädyt katsoivat, ettei ollut kohtuullista verottaa ulkomaalaisia yhtä paljoa heidän harjoittamansa toiminnan laadusta tai tuotosta riippumatta.⁵⁵ Muutoksella otettiin kyllä huomioon hieman aiempaa tarkemmin verovelvollisen harjoittaman toiminnan laatu, mutta ei mitenkään toiminnan tosiasiallisen tulon määrää. Vuoden 1891 valtiopäivillä keskusteltiin veron määräämisestä myös ulkomaisille vakuutusyhtiöille, mutta tämä valtiopäiväkäsittelyssä esiinnoussut ehdotus jäi toteutumatta.⁵⁶

Vuodesta 1892 elinkeinosuostuntaveroasetusta tarkennettiin siten, ettei sitä sovellettu Venäjän alamaisiin ja verosta vapautettiin kansalaiset niistä maista, joiden kanssa oli tehty vapaakauppasopimus. Verosta vapautettiin myös ulkomaalaiset, jotka olivat saaneet elinkeinoasetuksen perusteella luvan harjoittaa elinkeinoa Suomessa.⁵⁷ Keisarin esityksen mukaan oikeustila oli ollut tämä jo aiemminkin, joten muutoksilla haluttiin poistaa asiaan liittynyt epäselvyys.⁵⁸ Suostuntavaliokunnan mietintö vuoden 1894 valtiopäiviltä osoittaa kuitenkin sen, ettei epäselvyys asiassa poistunut edes lain kirjainta muuttamalla, sillä kauppasopimukset olivat sisällöltään hyvin erilaisia.⁵⁹

Elinkeinosuostuntavero, kuten mikään muukaan vero, ei ollut immuuni veronkierrolle tai veropetoksille. Asiaan kiinnitettiin tosin huomiota vasta vuoden 1894 valtiopäivillä.⁶⁰ Lehdissä kysymys oli nostettu esiin jo aiemmin.⁶¹ Ulkomaalainen ammatinharjoittaja saattoi välttää veroa siten, että hän vaihtoi paikkakuntaa muutaman päivän välein. Ulkomaalaisen ei tarvinnut passiasetuksen⁶² 12 §:n perusteella esittää passia viranomaisille kuin vaatimuksesta, ja ulkomaalaiselle majoitusta tarjonneella oli 16 §:n perusteella velvollisuus esittää ulkomaalai-

53. Vuosina 1883–1885 verovelvollisuuden täyttämistä ja veron kantoa koskevat säännökset olivat suostuntaverojulistuksen 30 §:ssä.

54. 17.12.1888/39, 21.12.1891/42 ja 20.12.1894/47.

55. Suomenmaan Säätyjen alamainen vastaus Keisarillisen Majesteetin Armolliseen esitykseen siitä elinkeinosuostuntaverosta, joka on Suomenmaassa kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten suorittava, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1888, Toinen osa, 2.

56. SuVM 3/1891a; Lisäys Suostuntavaliokunnan mietintöön N:o 3, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1891, Kolmas osa; Suostuntavaliokunnan ehdotus niiden toisistaan osaksi eroavien päätösten yhteensovittamiseksi, joihin Säädyt ovat tulleet käsitellessään Valiokunnan mietintöä N:o 3, Keisarillisen Majesteetin armollista esitystä, joka koskee sitä elinkeinosuostuntaveroa, jota Suomessa kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten tulee suorittaa, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1891, Kolmas osa.

57. Säännökset ulkomaalaisen oikeudesta harjoittaa elinkeinoa Suomessa olivat elinkeinoasetuksen 12–13 §:issä.

58. Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädyille siitä elinkeino-suostuntaverosta, joka on Suomenmaassa kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten maksettava, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1891, Kolmas osa, 2.

59. Suostuntavaliokunnan mietintö N:o 2 Keisarillisen Majesteetin armollisen esityksen johdosta Suomen Valtiosäädyille, siitä elinkeinosuostuntaverosta, joka on Suomenmaassa kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten suorittava (SuVM 2/1894), teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1894, Toinen osa, 4–5.

60. Ks. SuVM 2/1894, 2–4.

61. Sanomia Turusta 20.10.1889, 2.

62. 27.6.1888/25.

sen passi viranomaisille kaupungeissa kolmen päivän ja maaseudulla kahdeksan päivän majoituksen jälkeen. Yhdessä kolmen päivän mittaisen verovapauden kanssa tämä tarjosi mahdollisuuden välttää verolta. Verotulojen turvaamiseksi kolmen päivän verovapaus poistettiin vuodesta 1895 alkaen. Muutoksen jälkeen elinkeinosuostuntaveroa tuli suorittaa heti ensimmäisestä päivästä, jona Suomessa harjoitettiin asetuksen soveltamisalaa kuuluvaa ammattia. Veroa oli mahdollista kiertää myös sen vuoksi, että viihdealalla toimivan ulkomaalaisen ei tarvinnut ennen vuotta 1895 suorittaa elinkeinosuostuntaveroa, jos hän harjoitti toimintaansa toisen lukuun esimerkiksi ravintolanpitäjän palkkaamana. Jotta veroa ei olisi voinut kiertää toimimalla toisen palveluksessa, lisättiin elinkeinosuostuntaveronasetuksen 1.2 §:ään sanat: ”– tai toisen puolesta joko yksin tahi muiden avulla –”.

Viihdealan kehitykseen liittyvänä yksityiskohtana voidaan mainita se, että viimeisen, vuosina 1895–1897 sovelletun elinkeinosuostuntaveronasetuksen soveltamisalaa tarkennettiin siten, että asetusta sovellettiin myös karuselliajajien, konserttien ja esitelmien pitäjiin. Muutosta perusteltiin sillä, että tällaiset huvit olivat yleistyneet ja ilman säännöksen tarkennusta toimintaa harjoittavat olisivat voineet jäädä verotuksen ulkopuolelle.⁶³

Elinkeinosuostuntaveron lakkauttaminen vuoden 1898 alusta kytkeytyi Venäjän kauppapolitiikkaan. 1890-luvulla Euroopassa elettiin protektionistisen kauppapolitiikan aikaa, johon liittyi myös vuosina 1893 ja 1894 Saksan ja Venäjän välillä käyty kauppasota. Kauppasota päättyi vuonna 1894 allekirjoitettuun vapaakauppasopimukseen.⁶⁴ Venäjä oli solminut myös muita vapaakauppasopimuksia, jotka koskivat luonnollisesti myös Suomea.⁶⁵ Suurin osa elinkeinosuostuntaverovelvollisista saapui Suomeen Euroopan valtioista, joiden kanssa Venäjällä oli vapaakauppasopimus. Monet näistä sopimuksista esitivat ulkomaalaisia syrjineen elinkeinosuostuntaveron perimisen, joten veron tuotto supistui

nopeasti. Todennäköisesti nimenomaan Saksan kanssa solmittu vapaakauppasopimus⁶⁶ aiheutti kuvion 1 mukaisen verotulojen merkittävän laskun.⁶⁷ Veron lakkauttamiselle ei ollut myöskään taloudellisia esteitä, koska sen merkitys valtiolle oli marginaalinen.

Elinkeinosuostuntaverolla ei ole Suomen nykyisessä verojärjestelmässä vastinetta, eikä tällaista EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen 49 ja 46 artiklojen ja ETA-sopimuksen 31 ja 34 artiklojen takaamaa sijoittautumisvapautta tai palveluiden liikkumisvapautta rajoittavaa veroa voisi edes soveltaa ETA-alueella. Myös verosopimusten syrjäntäkiellot voisivat olla nykyisin esteenä elinkeinosuostuntaveron kaltaisen veron kantamiselle. Elinkeinovero lakkautettiin nykyisyyden näkökulmasta mielenkiintoisella tavalla – kansainvälistymisen ja vapaakauppasopimusten vuoksi.

Elinkeinosuostuntaveron poistamisesta aiheutuneiden verotulojen menetysten kattamiseksi määrättiin sekä kotimaisille että ulkomaisille viihdetaitelijoille leimasuostuntavero todistuksesta, jolla annettiin lupa julkisten viihdeesitysten pitämiseen.⁶⁸ Leimaveron periminen oli vapaakauppasopimuksista huolimatta mah-

63. SuVM 2/1894, 3.

64. Kauppapolitiikasta 1800-luvun loppupuolen Euroopassa ks. Bairoch (1989) 36–94.

65. Ks. Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädylle leimasuostunnasta (KE 15/1897), teoksessa *Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1897*, Toinen osa, 2–3. Venäjällä oli vapaakauppasopimus Hollannin, Ison-Britannian, Itävallan, Italian, Belgian, Romanian, Espanjan, Sveitsin, Saksan ja Ranskan kanssa. SuVM 3/1891a, 5; SuVM 2/1894, 5.

66. 5./17.3.1894/16. Sopimuksen 1 artiklan mukaan toisen valtion kansalainen sai harjoittaa toisen valtion alueella vapaasti kauppaa samoin ehdoin kuin valtion omat kansalaiset. Toisen valtion kansalaisilta ei saanut myöskään periä oman maan kansalaisilta perittäviä maksuja korkeampia maksuja.

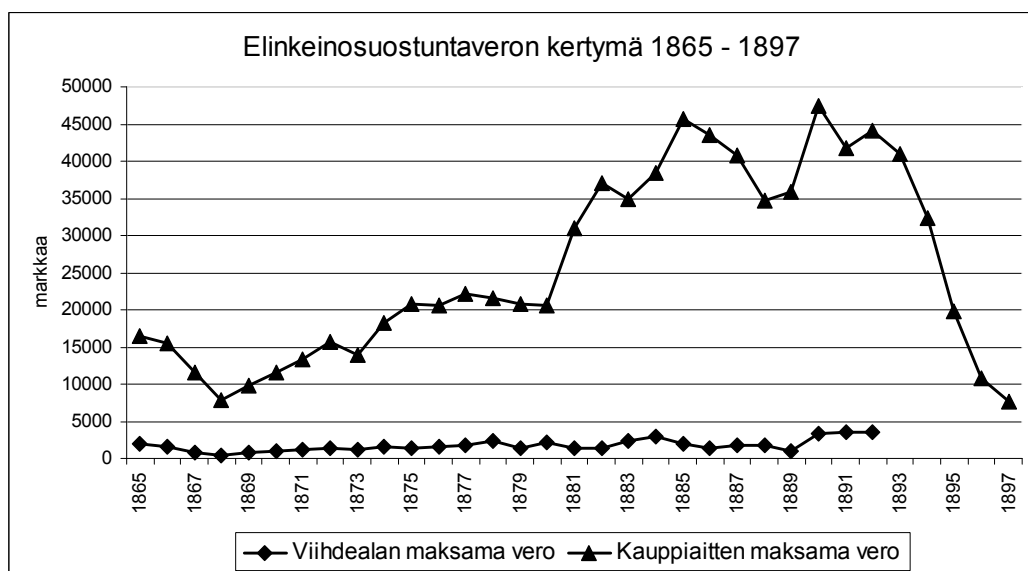
67. Tätä oli ennakoitu jo vuonna 1894 suostuntavaliokunnan mietinnössä. SuVM 2/1894, 5.

68. KE 15/1897, 2–3. Veronperuste ja veron suuruus määriteltiin leimasuostunta-asetuksen (14.12.1897/39) 3 §:ään sisältyvässä taulukossa.

dollista, koska vero kannettiin samoin perustein sekä suomalaisilta että ulkomaalaisilta yrittäjiltä. Elinkeinosuostuntaveron korvaaminen luvasta suoritettulla leimaverolla kuvaa hyvin elinkeinosuostuntaveron tosiasiallista luonnetta lupamaksun luonteisena suosituksena. Verolla ei ollut mitään todellista yhteyttä verovelvollisen tuloon, vaikka vuoden 1889 verokantojen muutoksilla pyrittiin jossain määrin ottamaan huomioon verovelvollisen harjoittaman toiminnan todennäköinen tuotto.

Veron taloudellinen merkitys

Elinkeinosuostuntaveron kertymä oli hyvin vähäinen koko veron olemassaolon ajan. Verokertymään vaikuttivat luonnollisesti veropohjaan ja verokantaan tehdyt muutokset. Näitä suuremmassa roolissa verokertymän vaihteluiden selittäjinä ovat kuitenkin verolainsäädännön ulkopuoliset seikat, kuten taloussuhdanteiden vaihtelut ja kaupan vapautuminen ja siihen liittyvät vapaakauppasopimukset. Verokertymän markkamääräisiä muutoksia on kuvattu alla kuviossa 1.

Kuvio 1. Elinkeinosuostuntaveron kertymä vuosina 1865–1897. Verokertymä on jaettu kuvassa kauppiaiden ja viihdealan yrittäjien maksamaan veroon. Viihdealan yrittäjien verokertymää sisältyy vuodesta 1893 alkaen kauppiaiden verokertymään.⁶⁹

69. KA, Sen tiliark. Ff:1–8 Suostuntaverojen vuosilaskelmat (1865–1891), Sammandrag af summariska räkningarna öfver bevillingsmedelsfonder för år 1865–1890; KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Sammandrag af summariska räkningarna öfver bevillingsmedelsfonder för år 1894–1899; KA, Sen tiliark. Cj:17–30 Suostunta-verojen pääkirja 1881–1894; SVT 1877, Johdanto, 3; Valtiovaliokunnan mietintö N:o 11, koskeva Keisarillisen Senaatin Valtiovarain-Toimituskunnan Säädyille antamaa Kertomusta valtiovaraston tilasta, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuosina 1877–1878, Neljäs osa, 20–21 välissä oleva liite; Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 9 Keisarillisen Se-

naatin Valtiovarain Toimituskunnan Säädyille antaman kertomuksen johdosta, joka koskee valtiovaraston tilaa, teoksessa Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1882, Neljäs osa, 48–49 välissä oleva liite D; Kertomus Suomenmaan vuonna 1885 kokoontuneille Valtiosäädylle Valtiovaraston tilasta, Keisarillisen Suomen Senaatin Valtiovarain-Toimituskunnan antama, 30 p:nä Tammikuuta 1885, teoksessa Asia-kirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885, Neljäs osa, XVI Kertomus yleisestä suostuntavero-rahastosta vuosilta 1881–1883, 134; Kertomus Suomenmaan vuonna 1888 kokoontuneille Valtiosäädylle Valtiovaraston tilasta, Keisarillisen Suomen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan antama, 30

Suostuntaverot otettiin käyttöön nälkävuosien aiheuttaman lama-ajan (1865–1867) alla. Vuodet 1868–1876 olivat Suomessa bruttokansantuotteen kasvun aikaa kansainvälisen nousukauden myötä. Tätä seurasi lama vuosina 1877–1881, jolloin bruttokansantuote laski tai pysyi ennallaan. Vuodesta 1882 alkaen talouskasvu oli Suomessa nopeaa aina vuosisadan lopulle saakka 1890-luvun alun lyhyttä notkahdusta lukuun ottamatta. Yksityinen kulutus kasvoi suunnilleen samaa tahtia bruttokansantuotteen kanssa.⁷⁰

Alimmillaan kannetun veron määrä oli vuonna 1868, jolloin veroa kertyi 7 490 markkaa, joka oli vain 47 prosenttia vuoden 1865 kertymästä. Nälkävuosien verokertymään aiheuttaman laskun jälkeen verokertymä palasi 1870-luvun alkupuolella vuoden 1865 tasolle. Tämän jälkeen verokertymä kasvoi melko tasaisesti vuoteen 1877 saakka, jonka jälkeen lama-aika todennäköisesti pysäytti verokertymän kasvun.

Vuonna 1881 verokertymä kasvoi voimakkaasti. Tähän on saattanut vaikuttaa vuonna 1880 voimaantullut elinkeinoasetus,⁷¹ joka antoi vapauden harjoittaa tietyin rajoituksin liikettä

tai ammattia. Asetus ei kuitenkaan antanut ulkomaalaiselle yhtä laajaa vapautta harjoittaa liikettä tai ammattia Suomessa kuin Suomen kansalaisille. Asetuksen 12.5 §:n mukaan ulkomaa-lainen sai ilman eri lupaa ostaa tavaraa ja tullilakien ja satamamääräysten puitteissa myydä ”maston wieressä” maahantuomiaan elintarvikkeita. Muuten oleskeluluvan saanut ulkomaalainen sai harjoittaa Suomessa liikettä tai ammat-tia vain läänin kuvernöörin luvalla.

Korkeimmillaan kannetun veron määrä oli vuonna 1890, jolloin verokertymä oli kaikkiaan 47 540 markkaa. Vuoden 1890 jälkeen veron tuotto supistui nopeasti voimakkaasta talouskasvusta huolimatta. Tähän vaikuttivat erityisesti vuodesta 1892 alkaen elinkeinosuostuntaveron asetuksen soveltamisalan kaventuminen ja vuodesta 1894 alkaen Saksan kanssa solmittu vapaakauppasopimus.

Vuonna 1871 elinkeinosuostuntaveron osuus kaikista suostuntaveroista oli ainoastaan 2,30 prosenttia ja 10 vuotta myöhemmin 3,57 prosenttia.⁷² Valtion talouden kannalta elinkeinosuostuntaveron merkitys jäi olemattomaksi, koska esimerkiksi vuonna 1881 valtion kokonaistu-

p:nä Tammikuuta 1888, teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuonna 1888*, Neljäs osa, XVI Kertomus yleisestä suostuntavero-rahastosta vuosilta 1884–1886, 138; Kertomus Suomenmaan vuonna 1891 kokoontuneille Valtiosäädylle valtiovaraston tilasta, Keisarillisen Suomen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan antama, 4 p:nä Helmikuuta 1891, teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuonna 1891*, Neljäs osa, XIV Kertomus yleisestä suostuntavero-rahastosta vuosilta 1887–1889, 2; Kertomus Suomenmaan vuonna 1894 kokoontuneille Valtiosäädylle Valtiovaraston tilasta, Keisarillisen Suomen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan antama, 31 p:nä Tammikuuta 1894, teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuonna 1894*, Neljäs osa, XVI Kertomus yleisestä suostuntaveroista vuosilta 1890–1892, 2; Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädylle siitä elinkeinosuostuntaverosta, joka on Suomenmaassa kauppaa tahi muuta elinkeinoa harjoittavain ulkomaalaisten suorittava (KE 15/1894), teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuonna 1894*, Toinen osa, 2; Kertomus Suomenmaan vuonna 1897 kokoontuneille val-tiosäädylle valtiovaraston tilasta, Keisarillisen

Suomen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan antama, Helmikuun 3 p:nä 1897, teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuonna 1897*, Neljäs osa, XIX Kertomus suostuntavararahastosta vuosilta 1893–1895, 18; KA, Sen tiliark., Cj:25 Suostuntaverojen pääkirja 1888; Kertomus Suomenmaan vuonna 1900 kokoontuneille Valtiosäädylle valtiovaraston tilasta, Keisarillisen Suomen Senaatin Valtiovarain-toimituskunnan antama, Helmikuun 3 p:nä 1900, teoksessa *Asiakirjat Valtio-päiviltä Helsingissä vuon-na 1900*, Neljäs osa, XVIII Kertomus suostuntavararahas-tosta vuosilta 1896–1898, 2.

70. Bruttokansantuotteen ja yksityisen kulutuksen kehityksestä autonomian aikana ks. Riitta Hjerpe (1988) *Suomen talous 1860–1985, kasvu ja rakennemuutos, Suomen pankin julkaisuja, kasvututkimuksia XIII*, Valtion painatuskeskus, 40–45 ja 101–104.

71. Asetuksen syntyhistoriasta ks. Kekkonen (1987) 210–270.

72. Vuonna 1871 suostuntaverojulistuksen perusteella kannettujen kaikkien verojen yhteismäärä oli 584 161 markkaa ja vuonna 1881 1 092 849 markkaa. SVT 1881, Johdanto, 5.

lot olivat 34 420 201 markkaa,⁷³ josta elinkeino-suostuntaveron osuus oli 0,11 prosenttia. Elinkeinosuostuntaveron osuus valtion kokonaistuloista oli muinakin vuosina samaa luokkaa.

Kauppiaiden maksaman veron määrä oli heidän korkeamman verokantansa vuoksi selvästi viihdealan yrittäjien veroa suurempi. 1890-luvun alussa viihdealan yrittäjiltä kertyneiden verojen määrä kasvoi selvästi, mikä selittynee verokantojen korotuksilla. Tällöinkin viihdealan yrittäjien osuus koko verokertymästä jäi marginaaliseksi.

Vuonna 1892 ulkomaalaiset kauppiat suorittivat koko maassa veroa 320 kuukaudelta, sirkusryhmän johtajat kuudelta kuukaudelta, posetiivinsoittajat 99 kuukaudelta ja muut viihdealan yrittäjät 70 kuukaudelta.⁷⁴ Näistä luvuista ei voida päätellä suoraan veroa maksaneiden yrittäjien määrää, koska yksittäinen yrittäjä on voinut olla Suomessa vain yhden kuukauden tai pidempään. *Hirnin* esittämien tietojen perusteella Suomessa vieraili vuonna 1892 kaksi ulkomaista sirkusseuruetta, jotka esiintyivät täällä noin 10 kuukauden ajan.⁷⁵ Tämän perusteella veroa ker-

tyi vuonna 1892 sirkusryhmän johtajilta hieman vähemmän kuin olisi pitänyt.

Veroa maksaneiden verovelvollisten määräästä on saatavissa tarkempaa tietoa yksittäisiltä paikkakunnilta. Vuonna 1886 veroa kannettiin Turussa paikallisen sanomalehden tietojen mukaan 58 ulkomaiselta.⁷⁶ Vuonna 1890 Kuopion kaupungissa perittiin elinkeinosuostuntaveroa 16 ulkomaalaiselta kauppiaalta.⁷⁷ Vuonna 1893 elinkeinoveroa perittiin Helsingissä 61 ulkomaalaiselta kauppiaalta, yhdeltä sirkusryhmän johtajalta,⁷⁸ yhdeksältä posetiivinsoittajalta ja 19 muulta viihdealalla toimineelta henkilöltä.⁷⁹

Verovelvollisten kansallisuudesta ei ole käytettävissä kattavia tietoja, mutta valtiopäiväasiakirjojen mukaan ainakin 1890-luvulla huomattava osa verovelvollisista saapui Saksasta.⁸⁰ Tätä tukee se, että Kuopiossa vuonna 1891 elinkeinosuostuntaveroa suorittaneista kauppiasta kuusi oli saksalaista, kolme ruotsalaista ja kaksi tanskalaista. Nimistä päätellen myös vuosina 1888–1890 Kuopioon saapuneet ulkomaalaiset kauppiat olivat pääsääntöisesti saksalaista ja skandinaavista alkuperää.⁸¹ Sama koskee myös vuon-

73. Valtiovaliokunnan mietintö N:o 13, koskeva Keisarillisen Senaatin Valtiovarain-Toimituskunnan Säädyille antamaa Kertomusta valtiovaraston tilasta, teoksessa *Asiakirjat Valtiopäiviltä Helsingissä vuonna 1885*, Neljäs osa, liite 1.

74. Ks. KE 15/1894, 2. Luvut on laskettu jakamalla vuoden 1892 verokertymä kunkin verovelvollisryhmän kuukaudessa maksettavaksi tulevan veron määrällä.

75. Ks. Sven Hirn (1982) *Sirkus kiertää Suomea 1800–1914*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 384, 210.

76. *Sanomia Turusta* 26.1.1887, 2.

77. Vuonna 1888 veroa perittiin Kuopiossa 11 kauppiaalta ja vuotta myöhemmin 12 kauppiaalta. Ks. KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Summittainen tili elinkeinosuostuntaverosta Kuopion kaupungissa 1887 (korjattu 1888); KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Summittainen tili elinkeino-suostuntaverosta Kuopion kaupungissa vuonna 1889; KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Tili elinkeino-suostuntaverosta Kuopion kaupungissa vuonna 1889; KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Tili elinkeino-suostuntaverosta Kuopion kaupungissa vuodelta 1889 (korjattu 1890).

78. Rudolf Truzzi maksoi veron marras- ja joulukuussa 1893. Tämä täsmää myös sen kanssa, että Massimiliano Truzzin sirkusseurue esiintyi Kampin kentällä 11.11.1893–2.3.1893. Rudolf(o) oli Massimiliano Truzzin poika, joka kuului sirkusseurueeseen. Ks. Hirn (1982) 105 ja 210.

79. KA, UudLH, Gam:29 Suostuntaverojen tilit 1887–1899, Förteckning öfver uppuren näringsbevilling i Helsingfors stad af andre än finske medborgare år 1893.

80. SuVM 2/1894, 5.

81. KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Summittainen tili elinkeinosuostuntaverosta Kuopion kaupungissa 1887 (korjattu 1888); KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Summittainen tili elinkeino-suostuntaverosta Kuopion kaupungissa vuonna 1889; KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Tili elinkeino-suostuntaverosta Kuopion kaupungissa vuodelta 1889 (korjattu 1890); KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Kertomus elinkeino-suostuntaveron ylöskannosta Kuopion kaupungissa 1890 ja siihen liittyvät kuitit (koskenevat kuitenkin vuotta 1891).

na 1893 Helsinkiin saapuneita ulkomaisia kauppiaita. Vuonna 1893 Helsingissä ammattiaan harjoittaneet posetiivinsoitajat tulivat nimistä päätellen Italiasta.⁸²

Paikkakuntakohtaisessa tarkastelussa tulee esiin se, että elinkeinosuostuntaveroa maksettiin lähinnä suurimmissa kaupungeissa ja erityisesti rannikkokaupungeissa. Vuonna 1877 veroa suoritettiin yli 1 000 markkaa vain eräissä rannikkokaupungeissa: Helsingissä (4 010 markkaa), Turussa (3 600 markkaa), Viipurissa (1 510 markkaa), Porvoossa (1 480 markkaa), Oulussa (1 420 markkaa), Porissa (1 390 markkaa), Vaasassa

(1 370 markkaa) ja Haminassa (1 110 markkaa). Sisämaan kaupungeissa suoritettavat verot jäivät huomattavasti pienemmiksi: Joensuu (720 markkaa), Tampere (500 markka), Jyväskylä (360 markkaa), Kuopio (270 markka) ja Savonlinna (160 markkaa).⁸³

Elinkeinosuostuntaveroa kertyi erityisesti 1880-luvulta alkaen selvästi eniten Uudenmaan läänistä, mitä selittää Helsingin asema kaupan ja viihde-elämän keskuksena. Helsingin merkitystä ja merkityksen kasvua kuvastaa hyvin se, että vuonna 1893 Helsingissä kerättiin elinkeinosuostuntaverosta 32,2 prosenttia,⁸⁴ kun vuonna 1877

Taulukko 1.

Elinkeinosuostuntaveron kertymä lääneittäin vuosina 1865–1895, markkaa⁸⁵.**Elinkeinosuostuntaveron kauppiailta.**

	1865	1870	1875	1880	1885	1890	1895
Uudenmaan lääni	3 480	1 920	5 300	5 400	15 600	15 270	7 820
Turun ja Porin lääni	3 440	2 160	4 470	4 920	8 170	6 720	3 180
Hämeenlinnan lääni	0	120	0	720	3 120	3 720	250
Viipurin lääni	720	2 040	2 280	1 320	5 760	5 760	1 930
Mikkelin lääni	0	0	0	0	0	240	0
Kuopion lääni	720	360	1 200	840	1 680	2 480	1 380
Vaasan lääni	4 100	2 040	4 080	3 600	6 840	6 120	2 830
Oulun lääni	2 040	1 230	1 970	1 560	2 640	3 840	2 420
Koko maa	14 500	12 190	19 300	18 360	43 810	44 150	19 810

Elinkeinosuostuntaveron viihdealan yrittäjiltä.

	1865	1870	1875	1880	1885	1890	1895
Uudenmaan lääni	460	270	620	540	670	1 190	–
Turun ja Porin lääni	670	170	190	210	300	820	–
Hämeenlinnan lääni	80	130	120	330	110	580	–
Viipurin lääni	420	100	120	280	400	360	–
Mikkelin lääni	30	60	50	290	130	30	–
Kuopion lääni	60	40	60	100	30	40	–
Vaasan lääni	280	120	240	220	220	230	–
Oulun lääni	0	150	40	220	40	140	–
Koko maa	2 000	1 040	1 440	2 190	1 900	3 390	–

82. KA, UudLH, Gam:29 Suostuntaverojen tilit, 1887–1899, Förteckning öfver uppbyren näringsbevillingning i Helsingfors stad af andre än finske medborgare år 1893.

83. Suomen virallinen tilasto, IV. 3., Varallisuuden suhteita, Kertomus Suomenmaan suostuntaverosta vuonna 1877 (SVT 1877), Tauluja, 36–63.

84. Tiedot Helsingin verokertymästä vuodelta 1893: KA, UudLH, Gam:29 Suostuntaverojen tilit 1887–1899, Summarisk räkning öfver Uppbörden af Bevillingmedlen i Helsingfors stad 1893.

85. Taulukon lähteet vuosittain:

1865: KA, Sen tiliark. Ff:1 Suostuntaverojen vuosilaskelmat (1865–1867), Sammandrag af summariska räkning-

Helsingin osuus oli ollut 18,0 prosenttia. Uudemaan läänin lisäksi Turun ja Porin läänistä ja Vaasan läänistä kertyi vuosittain suhteellisen paljon veroa. Tämä on luonnollista, koska lähes kaikki suurimmat kaupungit olivat näiden läänien rannikkoalueilla. Sisämaan lääneissä verokertymä jäi pienemmäksi. Erityisesti Mikkelin läänin verokertymä oli alhainen ja vero kertyi muista lääneistä poiketen lähes kokonaan viihdealan yrittäjiltä, kuten edellisen sivun taulukosta 1 käy selville.

Verotilastojen perusteella ei voida tehdä suoria päätelmiä siitä, missä päin Suomea ulkomalaiset tosiasiallisesti harjoittivat ammattiaan. Veroa maksettiin oikeudesta harjoittaa ammattia kuukauden ajan, jonka aikana ammattia voitiin harjoittaa laajallakin alueella. Selvää kuitenkin on, että toiminta keskittyi rannikoille ja suuriin kaupunkeihin. Maaseudulta kertyneen veron vähäisyys selittyy myös sillä, että kauppiaitten oli pakko maksaa vero kaupunkiin, mutta viihdealan yrittäjät saivat maksaa veron myös maaseudun ylöskantomiehille. Esimerkiksi

vuonna 1877 elinkeinosuostuntaveron kokonaismäärästä 22 220 markasta kertyi maalaiskunnista vain 50 markkaa,⁸⁶ joka vastasi viiden viihdealan yrittäjän kuukauden veroa.

arna öfver bevillingsmedelsfonder för år 1865; SVT 1865, Tauluja, LI. Vrt. KA, Sen tiliark., Cj:1 Suostuntaveron pääkirja 1865, jonka mukaan elinkeinosuostuntaveron kokonaismäärä Mikkelin läänissä oli 40 markkaa ja Oulun läänissä oli 2 150 markkaa.

1870–1880: KA, Sen tiliark. Ff:2, 4 ja 6–8 Suostuntaveron vuosilaskelmat (1868–1870, 1874–1876 ja 1880–1891), Sammandrag af summariska räkningarna öfver bevillingsmedelsfonder för år 1870, 1875, 1880, 1885 ja 1890.

1895: KA, Sen tiliark. Fa:87 Yhteenvetoja eri rahastojen vuosilaskelmista (1892–1900), Sammandrag af summariska räkningarna öfver bevillingsmedelsfonder för år 1895. Kauppiaita koskevat luvut sisältävät myös viihdetaitelijoilta perityt verot. Verojen jakautumista kauppiaiden ja viihdealan yrittäjien kesken ei käytettävissä olevissa lähteessä erotella.

86. Vuonna 1877 viihdetaitelijat suorittivat elinkeinosuostuntaveron vain kolmessa maalaiskunnassa: Tammelessa, Vähässäkyrössä ja Alavudella. SVT 1877, Tauluja, 36–63. – *Pekka Nykäsen nyt julkaistu artikkeli on läpikäytytieteellisen vertaisarvioinnin.*